

De Westelijke Tuinsteden onder de loep voor Atlas 2.0

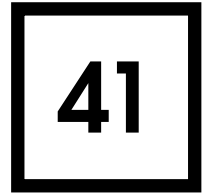
Van Eesterengesprek
#41 25 maart 2015

Van Eesterenmuseum
Amsterdam

De Westelijke Tuinsteden onder de loep voor Atlas 2.0

Stedelijke dynamiek	4
Oneigenlijke vergelijking	5
Atlas 2.0	8
Schaalvergroting	9
Nieuwe stedelingen	11
Hybride stedelingen	12
De passanten	12
Vermenging	13
De economie	14
Meer lezen	16
Colofon	16

In 2008 verscheen de *Atlas Westelijke Tuinsteden Amsterdam* van Ivan Nio, Arnold Reijndorp en Wouter Veldhuis. De Atlas laat aan de hand van kaarten en foto's de dynamiek van het stadsdeel zien. Aan de hand van uitgebreide observaties, ruimtelijke analyses en interviews met bewoners analyseert de Atlas het gebruik van Nieuw-West. Het resultaat was een complex en gelaagd beeld van de Westelijke Tuinsteden. De Atlas biedt niet alleen een inkijkje in de leefwereld van verschillende groepen bewoners en op de heel eigen stedelijkheid van Nieuw-West, het schetst ook treffend het verschil tussen de *geplande* en de *geleefde* stad.

Ivan Nio is sociaal-geograaf, zelfstandig onderzoeker (www.ivannio.nl) en bestuurslid van het Van Eesterenmuseum.

Op initiatief van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en met medewerking van het stadsdeel Nieuw-West werken de auteurs momenteel aan een tweede editie van de Atlas. Hoe staan de Westelijke Tuinsteden er tien jaar later voor? Wat hebben de diverse vernieuwingsoperaties opgeleverd op het vlak van sociaal-culturele ontwikkeling, economische dynamiek en cultuurhistorie? Wat voor een stad is Nieuw-West aan het worden? Nio begon het onderzoek voor de eerste atlas in 2006 en rondt dat voor de tweede atlas eind 2015 af. Tien jaar waarin het stadsdeel enorm in beweging was, zowel op sociaal-cultureel vlak als in termen van economische dynamiek. Vanuit het thema Werk-in-West dus een mooi moment om stil te staan bij de veranderingen in het stadsdeel. Er is geen na-oorlogse stad waar zó veel over geschreven is als de Westelijke Tuinsteden, is Nio opgevallen. Niet alleen in het academisch en vaktechnisch discours maar ook in de media. 'Het kantelmoment in de waardering van het na-oorlogs cultureel erfgoed ligt precies in de onderzochte periode.

Stedelijke dynamiek

Nieuw-West telt 144.000 inwoners, waarvan er 15.000 in de laatste tien jaar zijn bijgekomen. Er werden veel portiekflats gesloopt en er zijn tot nu toe 11.000 nieuwe woningen gebouwd; door de economische crisis minder dan de helft van de 23.000 die waren geplande. Er is flink geïnvesteerd in de openbare ruimte en ook in nieuwe schoolgebouwen. Wat hebben de diverse vernieuwingsoperaties opgeleverd op het vlak van sociaal-culturele ontwikkeling, economische dynamiek en cultuurhistorie?

Hoewel je het een niet los kan zien van het ander, gaat Nio's verhaal niet over de stedelijke vernieuwing. 'Ik ben in de eerste plaats geïnteresseerd in de dynamiek van Nieuw-West; ook los van die stedelijke vernieuwing. Welke groepen zijn groter geworden, en welke kleiner? Welke nieuwe initiatieven hebben zich de afgelopen tien jaar ontwikkeld?'

*Portiekflats aan de Akbarstraat, Bos en Lommer.
Foto Anna Ietswaart*

Als bewoner van Nieuw-West en onderzoeker is Nio geïnteresseerd in de betekenis van de opzet van het stadsdeel zoals opgezet in het Algemeen Uitbreidingsplan. Wat hij zelf het meeste waardeert aan zijn leefgebied is de openheid, het groen en het weidse uitzicht over de Sloterplas. Hij weet dat er vanuit de geografie en sociologie veel kritiek is op het concept tuinstad omdat het niet overeenkomt met de morfologie van de vooroorlogse stad. Niet alles is vernieuwd in lijn met de visie van Van Eesteren, merkt Nio op. De steegjes van het Hof van Osdorp lijken in alles op de bouw van het Oostelijk Havengebied of IJburg.

Oneigenlijke vergelijking

De tweede atlas verschilt in opzet van de eerste. Voor de eerste atlas onderzochten de auteurs vooral het publieke domein. 'De stadsstraten, parken, pleinen en speeltuinen in Slotervaart, Slotermeer, Osdorp en Geuzenveld zijn de plekken waar groepen bewoners elkaar treffen, ongeacht sociaal-economische klasse en ethniciteit. En dat is interessant want uit veel sociologisch onderzoek blijkt dat juist confrontatie met andere leefstijlen leidt tot tolerantie. Dit is in wezen de essentie van stedelijke cultuur.'

***Wat heeft een stedelijke samenleving nodig aan openbare ruimte, een ruimtelijke structuur en voorzieningen?
En wat heeft een vitale economie nodig op dat vlak?***

*Uitzicht op de
Sloterplas en Hollandse
wolkenluchten.*

Leven in de stad leidt niet alleen tot persoonlijke maar ook tot economische emancipatie. Nieuwkomers volgen er een studie, vinden er een baan en kopen er hun eerste huis. En ze hebben er de vrijheid om zichzelf te zijn. In hoeverre werkt die 'emancipatiemachine' in Nieuw-West? Nio hangt zelf de optimistische visie aan maar hij ervaart dat zijn vakgenoten een heel wat minder rooskleurig beeld van het stadsdeel hebben. Uit de statistieken blijkt volgens hen een tweedeling en een concentratie van sociaal-economische problemen. Nio noemt ook Arrival City (2010) van de Amerikaanse journalist Doug Saunders. 'Hij beschrijft een aantal zogenaamde 'aankomstmilieus'. Eén daarvan is Slotervaart. Daarover is hij buitengewoon negatief. Het ontbreekt er volgens Saunders aan dichtheid en diversiteit. Bovendien moet een geslaagde stad van aankomst "ruimte bieden aan spontaniteit", waarbij de inwoners zich de openbare ruimte op een of andere manier kunnen toe-eigenen. Die drie elementen vormen volgens Saunders de voorwaarden voor een emancipatorisch stadsmilieu.'

Deze kritiek wel aan tot denken, vindt Nio, vooral voor de Ringzone. Maar toegepast op heel Nieuw-West is het een oneigenlijke vergelijking. 'Het is een beperkte toepassing van de visie van Jane Jacobs. Pas je de succesfactoren van de vooroorlogse stad toe op de Westelijke Tuinsteden, dan diskwalificeer je de tuinstad bij voorbaat, alsof niemand er wil wonen. 'Beoordeel Nieuw-West op zijn eigen merites,' bepleit de onderzoeker. 'Op zijn unieke dynamiek en alle nieuwe ontwikkelingen bijvoorbeeld. Op het groen én de eigen vorm van stedelijkheid, zoals de drukte op de marktpleinen, in de winkelstraten.'

Onerlijke vergelijking in het vaktijdschrift S+RO; Osdorp versus het Vondelpark.

Sociaal-economische indicatoren worden volgens Nio op een oneigenlijke manier ingezet in discussies over demografische ontwikkeling. Uit veel statistieken blijkt bijvoorbeeld dat Amsterdam buiten de ring steeds 'zwarter' wordt en binnen de ring steeds 'witter'. 'Het aantal autochtone inwoners is de afgelopen tien jaar inderdaad afgenomen.

Maar allochtoon is een heel breed begrip. Ook tweede en zelfs derde generatie immigranten worden meegeteld. Kijken we bijvoorbeeld naar zogenaamde 'gesettelde allochtonen', inwoners die hier zijn geboren of al meer dan 25 jaar wonen, dan blijkt het om 42% van het geheel te gaan.' Ook het vergelijken van de huizenprijzen binnen en buiten de ring lijkt Nio geen valide indicator. 'In welke hoofdstad is het niet zo dat wonen in de periferie goedkoper is? Maar vergelijk je de vraagprijzen van koopwoningen met overloopgemeenten Purmerend en Almere, dan blijkt Nieuw-West een tussenpositie in te nemen.'

Hoe zijn de inkomens eigenlijk verdeeld? 'Uit onderzoek blijkt inderdaad de concentratie van armoede in Nieuw-West toe te nemen. Zoomen we in, dan blijkt er vooral veel armoede te bestaan in de nog niet gerenoveerde portiekflats. Wie het zich kan veroorloven, vertrekt. De achterblijvers en de nieuwe bewoners zijn vaak mensen met een uitkering.' Spanningen tussen bevolkingsgroepen, is dat dan een goede indicator? 'Daar is onderzoek naar gedaan en dan lichten die vreedzame Westelijke Tuinsteden inderdaad rood op. Hoe dat kan? Dat heeft te maken met een steeds grotere diversiteit van de bevolking. Niet alleen autochtoon en allochtoon woont naast elkaar, ook jong en oud, koopkrachtig en arm. Het is alleen de vraag in hoeverre het reëel is om dat af te zetten tegen Amsterdam binnen de ring, waar de bevolking eigenlijk steeds minder heteroog wordt.'

Atlas 2.0

Net als de eerste Atlas van de Westelijke Tuinsteden, Amsterdam (2008) staat het vol met statistische analyses van demografische data; nieuwe data en vergelijkingen met tien jaar geleden. Uiteraard komen de auteurs met een update van de thematische kaarten. Maar er zijn ook verschillen tussen Atlas 2.0 en zijn voorganger. In de nieuwe atlas gaan de makers dieper in op de relatie tussen stedelijke vernieuwing en cultuurhistorie. Tot slot maken de schrijvers een sociaal-ruimtelijke analyse van vier vernieuwingsgebieden. Wat is de stand van zaken bij de groepen die de auteurs in 2004 analyseerden? De oorspronkelijke stedelingen, de migranten, de nieuwe en de hybride stedelingen. Het viel Nio de afgelopen tijd op dat de voorzieningen van de oorspronkelijke stedeling enorm is uitgedund. 'De slager - waar je je varkenslapje haalt - de furniturenwinkel en veel café's zijn verdwenen, met name in Geuzenveld-Slotermeer. Logisch want die groep is ook kleiner geworden.

De groep winkels van migranten is ook groter geworden, met name rond Plein 1940-1945 en de Burgemeester de Vlughtlaan. De Turken timmerden in 2006 al flink aan de weg maar wat Nio verraste was dat het aantal nieuwe winkels van Marokkanen, vooral in Slotervaart, ook toeneemt. 'Veel oude bedrijfsgebouwtjes zijn in gebruik genomen als verenigingsgebouw of ontmoetingscentrum. Vaak zie je dat mensen zich groeperen rond een regio van herkomst, zoals de Zwarte Zee Vereniging. Sociale cohesie speelt zich dus voor een belangrijk deel af binnen de eigen clan.'

De 'oorspronkelijke stedeling' op de Burgemeester de Vlughtlaan.

Ethniciteit in Nieuw-West	2004	2014
Autochtoon	46,3%	37,0% (-9,3%)
Niet wester allochtoon	43,3%	50,7% (+7,4%)
Gesetteld allochtoon	23%	42%

(Bron: O+S 2014)

Schaalvergroting

'Als we over migranten praten, denken we vaak aan kleinschalige familiebedrijfjes. Maar langs bijvoorbeeld de Burgemeester de Vlughtaan zie je duidelijk een schaalvergroting. Bedrijven die elders klein begonnen zijn, gaan verder in meerdere winkelpanden. Hajar Paleis is een goed voorbeeld. Maar er zijn ook initiatieven die meteen groot beginnen zoals Halal Fried Chicken. De stadsstraten krijgen daarmee een nieuw leven vanuit de ethnische economie, constateert Nio.

Mannenbijeenkomst in Turks ontmoetingscentrum Kumbet aan de Nicolaas Ruychaverstraat.

Twee dames bij Halal Fried Chicken aan de Burgemeester de Vlughtaan.

'Opvallend is overigens dat openbaar toegankelijke plekken en voorzieningen niet altijd meer uitsluitend door mannen worden gedomineerd maar dat er steeds meer 'vrouwenplekken' bij komen; bijvoorbeeld in de nieuwe horeca zie je veel groepjes vrouwen en er zijn veel winkels met dameskleding voor moslima's.'

'Daarbij hoort een nieuwe middenklasse. Vooral die van de Turken, die steeds meer te besteden hebben. De zelfbouw-kavels aan de Troelstralaan zijn hiervan een tastbaar bewijs. Het begon met gezinswoningen van 200 m², maar onlangs is er een rij stadspaleizen met grote appartementen bijgekomen.' Nio noemt het 'de emancipatiekracht van de Westelijke Tuinsteden'.

Nieuwe stedelingen

Het aantal nieuwe stedelingen is toegenomen. Wie zijn dit? Het zijn hoogopgeleide tweeverdieners, vaak met jonge kinderen, die de sprong over de ring hebben gemaakt. Ze staan in principe open voor andere culturen en maken ook gebruik van hun voorzieningen. Vooral in Slotervaart zie je er veel, onder andere te oordelen aan het aantal bakfietsen. 'Enerzijds zie je dat daarmee ook het aantal hippe koffietentjes toeneemt, maar veel nieuwe stedelingen zijn toch ook op zoek naar een sfeer die de tuinstad van de binnenstad onderscheidt; namelijk de koppeling met het groen. En dan gaat het niet alleen om stadsparken maar ook om een toeëigening van dat groen, van een zekere mate van ambachtelijkheid. Je ziet dat bij de buurtcamping, de tuinen van West, café hotel Buiten.

'Stadspaleizen' aan de Troelstralaan

Het moestuinieren verbindt ook groepen maar je ziet wel dat als het een top-downproject is en de kunstenaars laten het los, het weer verwatert. Komt het initiatief uit de bewoners zelf, dan kan het succesvol blijken.'

Kermis aan de Sloterpas

*Moestuinen in de Filoso-
fenbuurt. Hier tuinieren 5
Nederlandse, 5 Turkse en
5 Marokkaanse gezinnen.*

Hybride stedelingen

Onder 'hybride stedelingen' verstaan de auteurs van de atlas de hoger opgeleide tweede of derde generatie migranten. 'Ze verdienen goed, kopen appartementen.' Waarom hybride? Enerzijds zijn ze modern, hip, mobiel, geëmancipeerd. Maar in andere aspecten zijn ze tegelijk traditioneel; familiebanden zijn bijvoorbeeld erg belangrijk. Veel van de voorzieningen in Nieuw-West richten zich op deze groep; Meram bijvoorbeeld, of BeyMen. Saidati verkoopt heel chique Arabische haute-couture, Arslan & Ersoy Advocaten is gespecialiseerd in zaken doen met Turkije en het Sky Palace op het bedrijventerium Osdorp is dé ontmoetingsplek voor de jonge Turkse en Marokkaanse middenklasse. Deze groep is opgegroeid in Nieuw-West en wil hier ook blijven. Opvallend is ook dat ze zich niet zozeer op de binnenstad van Amsterdam richten als uitgaanscentrum, maar meer op de regio: Nieuw-West, Zaanadam, Purmerend, Haarlem en verder.'

De passanten

Naast deze vier groepen, die ook in de eerste versie van de atlas besproken zijn, onderscheidt Nio een nieuwe groep; de passanten. 'In de afgelopen tien jaar zijn er veel hotels bij gekomen, die toeristen naar Nieuw-West halen. Maar ook studenten vormen een belangrijk aandeel. In tien jaar tijd zijn er meer dan 4000 studentenkamers en -woningen bijgekomen, onder meer in het Sloterdijk Bricks International (650), de ACTA (460), het Student Hotel (709) en de Lelylaan International Campus AG (800). Investeerders staan in de rij want er valt veel geld te verdienen aan kleine studio's. Passanten zijn ook de starters op de woningmarkt

*Uitgaansgelegenheid
Sky Palace in Bedrijven-
centrum Osdorp.*

in vrije sectorwoningen met huren van 800 tot 1200 euro. Vinden zij een betaalbare koopwoning, al of niet in Nieuw-West, dan zijn ze weer weg.' Nio vraagt zich af of de voorzieningen aansluiten op de behoeften van deze passanten. 'Toeristen en studenten zijn in de eerste plaats gericht op de binnenstad. Wat kun je daar tegenover zetten. De grote vraag is hoe je Nieuw-West op het gebied van voorzieningen aantrekkelijk kan maken voor oude en nieuwe groepen bewoners. En of ze nou op nóg een Action zitten te wachten...'

Vermenging

In hoeverre mengen de verschillende bevolkingsgroepen zich met elkaar en wat zijn de locaties waar de verschillende werelden overlappen? Nio denkt dat hij daar bij de eerste atlas iets te positief over is geweest. 'We zien nu dat mensen elkaar ook vermijden. Beter verdienende bewoners kopen soms wel een woning in Nieuw-West maar doen hun boodschappen bijvoorbeeld in Buitenveldert. De inkomst van Sinterklaas zien ze liever met hun soort mensen in Badhoevedorp, dan in Osdorp. Sociologen noemen dit middenklasse-disaffiliatie; de keuze om geen sociale en functionele bindingen aan te gaan in de buurt.'

'Het Osdorplein is een voorbeeld van een plek in het publiek domein waar verschillende groepen vertrouwd met elkaar raken. Ook het Sierplein weten mensen te vinden voor de markt of een terrasje. Het Sierplein trekt wel een witter publiek, het Lambertus Zijlplein weer veel donkerder, voornamelijk Turks. Alle drie de pleinen hebben een eigen soort stedelijkheid. Dat dit geen vanzelfsprekendheid is zien

Menging van oude en nieuwe bewoners aan het Osdorplein.

we aan het Calandplein. Sinds het gerenoveerd is, blijft het een tochtige vlakte.' Dat heeft volgens Nio in de eerste plaats te maken met de voorzieningen in de plinten. Dit zijn voornamelijk zakelijke diensten en praktijken, met geblindeerde ramen. Een fenomeen dat je trouwens steeds meer ziet, ook in stadsstraten als Tussenmeer en de Burgemeester de Vlughtlaan. 'Het is beter dan wat het was, een berging, maar het draagt niet bij aan de levendigheid.'

De parken is een ander verhaal. Bij het eerste straaltje zon steken migranten er de barbecue aan en spreiden de nieuwe stedelingen er hun picknickkleed uit. Ook bewoners uit Bos & Lommer en Oud-West weten café Hotel Buiten te vinden. Nio hoopt dat café Oostoever na de ingrijpende renovatie ook de geplande tafeltjes weet vol te krijgen.

Economie

Het aantal banen in Nieuw-West is met 4.435 toegenomen ten opzichte van 2004, maar niet in hetzelfde tempo als het aantal inwoners. Percentueel is er dus een daling in de werkgelegenheid. Dat is niet het enige, waarschuwt Nio. Van de 11 buurten met méér dan 1000 banen liggen er tien in Slotervaart. Van de Riekerpolder, met zijn IBM, PWC, Post.nl en zelfs B-West, kun je je afvragen hoeveel het met Nieuw-West te maken heeft; de werknemers komen 's ochtends aan met hun auto en vertrekken 's avonds weer. 'Daarna is het een tochtig niemandsland.'

Het zijn dan ook vooral Slotermeer, Geuzenveld en Osdorp waar de hoogste werkloosheid heerst. Slotervaart doet het economisch goed. De verschillen lijken dus binnen de Westelijke Tuinsteden groter te worden. Een lichtpuntje is

Picknick en barbecue in het Sloterpark

dan weer dat het aantal starters met 13,5% hoger ligt dan in Amsterdam als geheel (10,5%).

Banen in Nieuw-West (totaal 49.192)

Slotervaart + Riekerpolder	61%
Osdorp	17,5%
Slotermeer-Geuzenveld	13%
De Aker & Nieuw-Sloten	8,5% <i>(Bron: O+S 2014)</i>

Geregistreeerde werkloosheid

Amsterdam	11,8%
Nieuw-West	11,6%
De Aker & Nieuw Sloten	7%
Slotervaart	10,9%
Osdorp	12,6%
Slotermeer-Geuzenveld	14,5% <i>(Bron: O+S 2014)</i>

Artist impression van het terras café-restaurant Oostoever

Sfeerbeeld van Rieker Business Park met busdienst de Rieker Circle Line

Meer lezen

Ivan Nio, Arnold Reijndorp, Wouter Veldhuis.

Atlas Westelijke Tuinsteden Amsterdam.

De geplande en de geleefde stad.

SUN-Trancity, 2008. (Te bestellen via www.trancity.nl)

De tweede atlas moet najaar 2016 uitkomen.

Colofon

Tekst: www.ietswaart.nl

Beeld: Foto's van Ivan Nio, tenzij anders aangegeven.

Rechthebbenden van beeldmateriaal kunnen contact opnemen met het Van Eesterenmuseum.

Vormgeving: www.anoukjohanson.nl

Van Eesterenmuseum **Amsterdam**

Burgemeester de vlugtlaan 125

www.vaneesterenmuseum.nl

info@vaneesterenmuseum.nl

